

УДК 336.74(477)

Шаповал Ю. І.

молодший науковий співробітник відділу грошово-кредитних відносин ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Київ, Україна, shapovaljulia@ukr.net

ВАЛЮТНА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: РЕАЛЬНІ КРОКИ ТА ОЧІКУВАННЯ

Літ. 2.

Yuliia Shapoval

SE "Institute for Economics i Forecasting of NAS of Ukraine", Kyiv, Ukraine, shapovaljulia@ukr.net

CURRENCY LIBERALIZATION IN UKRAINE: REAL STEPS AND EXPECTATIONS

JEL classification: E44, F31, F32, F38.

Шаповал Ю. И.

младший научный сотрудник отдела денежно-кредитных отношений ГУ "Институт экономики и прогнозирования НАН Украины", Киев, Украина

ВАЛЮТНАЯ ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ В УКРАИНЕ: РЕАЛЬНЫЕ ШАГИ И ОЖИДАНИЯ

Боротьба з наслідками глобальної економічної кризи 2008 р., банківської та валютної криз 2014–2017 рр. в Україні характеризувалась поверненням до практики жорстких валютних обмежень. Більшість обмежень було запроваджено в 2014–2015 рр. під час рекордної девальвації гривні. Введення перших обмежень на рух капіталу на початку 2014 р. супроводжувалося втечею капіталу (від'ємне сальдо за фінансовим рахунком), зростанням зовнішніх запозичень (переважно кредитних ресурсів МВФ) і, як наслідок, збільшенням боргового навантаження (на кінець 2017 р. співвідношення зовнішнього боргу і ВВП – 105,7 %).

Протягом останніх двох років, згідно з дорожньою картою валютної лібералізації та Концепцією нового валютного регулювання [1], НБУ вніс позитивні зміни у сферу валютного регулювання: було скасовано або пом'якшено тимчасові обмеження, запроваджені у період кризи 2014–2015 рр. [2].

У частині руху прямих іноземних інвестицій (ПІІ):

- Репатріація дивідендів: часткова (2014 р.); повна заборона (2015 р.); за графіком: за 2014–2015 рр. (2016 р.); за графіком: за 2014–2016 рр. (2017 р.); з 3 березня 2018 р. емітентам корпоративних прав/акцій дозволено репатріацію дивідендів за кордон на суму до 7 млн дол. США на місяць незалежно від періоду, за який нараховано ці дивіденди.
- Строк резервування коштів для купівлі валюти клієнтам: Т + 5, з 19 березня Т + 4, а з 25 березня Т + 3 (2014 р.); Т + 3 (2015 р.); Т + 3, а з 11 травня Т + 2, з 1 червня Т + 1 (2016 р.); 1 день (2017–2018 рр.).
- Продаж коштів, що надходять для здійснення іноземних інвестицій в Україні: з 11 травня 2016 р. скасовано.

© Шаповал Ю. І., 2018

- Державна реєстрація іноземної інвестиції: з 1 червня 2016 р. скасовано.
  - Дострокове погашення заборгованості перед нерезидентом: з 14 грудня 2016 р. по 10 липня 2017 р. це право було обмежене; з 14 грудня 2017 р. розширено перелік випадків, коли бізнес може достроково погашати кредити та позики в іноземній валюті, отримані резидентами від нерезидентів; з 24 серпня – розширено перелік¹; з 3 березня 2018 р. резиденти-позичальники мають право достроково погашати кредити й позики в іноземній валюті за договорами, укладеними з нерезидентами. Дострокове погашення дозволяється в межах щомісячного ліміту в 2 млн дол. США (для одного резидента-позичальника за кредитними договорами / договорами позик, що обслуговуються в межах одного уповноваженого банку). З 30 березня резиденти-позичальники зможуть здійснювати дострокове погашення таких кредитів і позик, якщо в їх реалізації (шляхом кредитування, страхування, гарантування або поручительства) повністю або частково бере участь особа, одним з акціонерів якої є іноземна держава або іноземний банк з акціонером – іноземною державою.
  - Порядок залучення кредитів в іноземній валюті від нерезидентів: з 25 березня 2017 р. спрощено реєстраційні процедури щодо таких договорів, а резидентам-позичальникам більше не треба подавати банку довідку про розмір фактично отриманого кредиту і стан погашення заборгованості.
  - Заборона на купівлю іноземної валюти в разі наявності у клієнта власних коштів на рахунках у сумі, що перевищує 100 тис. дол. США в еквіваленті: 2014–2016 рр.: за умови перевищення вказаної суми клієнт має виконувати зобов'язання за рахунок власної іноземної валюти; з 31 травня 2017 р. – скасовано.
- У частині операцій за поточним рахунком:*
- Обов'язковий продаж валютної виручки: 50, 100, 75 % (2014 р.); 75 % (2015 р.); 65 % (2016 р.); з 5 квітня 2017 р. – 50 %; з 14 грудня НБУ розширив перелік операцій бізнесу, валютні надходження за якими не є обов'язковими до продажу²; з 30 березня 2018 р. компанія-резидент може не здійснювати обов'язковий продаж коштів, які надійшли за кредитом чи позикою, якщо в її реалізації (шляхом кредитування, страхування, гарантування) повністю або частково бере участь іноземна особа, одним з акціонерів якої є іноземна держава.
  - Строк розрахунків за експорт/імпорт, днів: 2014–2015 рр. – 90, 2016 р. – 120; з 26 червня 2017 р. – 180.

---

¹ Додано до переліку винятків випадки, коли до складу акціонерів нерезидента-кредитора, якому здійснюється дострокове погашення, входить іноземна держава або іноземний банк. Ця держава повинна належати до країн, що мають офіційну рейтингову оцінку не нижче категорії А, підтверджену в бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard&Poors, Moody's).

² Вимога не поширюється на перекази, здійснені банком за рахунок власних (не куплених) коштів клієнта, які повертаються іноземним банком.

- Контроль за здійсненням імпортерами валютних операцій за зовнішньоекономічними договорами з використанням авансових платежів: з 24 лютого 2015 р. по 21 листопада 2017 р.: заборона купівлі валюти за дорученням клієнтів, якщо для цього використовуються залучені клієнтами кредитні кошти; за імпортним контрактом, загальна вартість якого перевищує 50 тис. дол. США, необхідність наявності підтвердження НБУ; операції за імпортними контрактами, що їхня загальна вартість перевищує 500 тис. дол. США, мають проводитися лише з використанням акредитивної форми розрахунків. З 14 квітня 2017 р. максимальний розмір передоплати за імпортними контрактами, що не потребують використання акредитивної форми розрахунків (із підтвердженням першокласного банку), збільшено з 1 млн до 5 млн дол. США. З 23 листопада 2017 р. банкам не обов'язково використовувати суто акредитивну форму розрахунків для проведення передоплати в іноземній валюті за імпорт товарів, загальна вартість яких перевищує 5 млн дол. США.
- Довідка про декларування валютних цінностей для митного оформлення експортно-імпортних вантажів та інших видів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД): з 21 липня 2017 р. не потрібно оформлювати.
- Максимальна сума переказів іноземної валюти для операцій уповноважених банків, які вони здійснюють на підставі індивідуальних ліцензій НБУ: 2016 р. – 50 тис. дол. США протягом одного календарного місяця. З 9 червня 2017 р. юридичним особам дозволили здійснювати інвестиції за кордон на підставі індивідуальної ліцензії НБУ за умови, що загальна сума операцій у межах однієї ліцензії протягом одного календарного року не перевищує 2 млн дол. США. Водночас розширено перелік необхідних документів для отримання індивідуальної ліцензії, якщо сума інвестиції перевищує 50 тис. дол. США впродовж одного календарного місяця. З 14 грудня обмеження скасовано. Банки можуть проводити такі перекази іноземної валюти на суму, вказану в індивідуальній ліцензії.
- Операції фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, на підставі індивідуальних ліцензій НБУ в електронній формі: з 16 грудня 2016 р. заборонено купівлю, перерахування іноземної валюти; з 3 липня 2017 р. дозволено на підставі е-ліцензії на суму до 50 тис. дол. США.
- Ліміт переказів фізичних осіб за поточними валютними неторговельними операціями іноземної валюти за межі України: 2014–2016 рр. – не більше 150 тис. грн/міс. (за винятком окремих випадків), з 1 червня 2017 р. – скасовано.

У частині готівкового сегмента валютного ринку:

- Купівля валюти, еквівалент тис. грн: 2014 р. – 15, з вересня – 3; 2015 р. – 3; 2016 р.: з березня – 6, з червня – 12; з 5 квітня 2017 р. – 150.
- Зняття готівки в іноземній валюті, тис. грн: 15 (2014 р.); 20 (2015 р.); 50; 100; 250 (2016 р.); 250, з 24 серпня 2017 р. – скасовано. Зняття готівки в національній валюті, тис. грн: 150 (2014 р.); 300 (2015 р.); 500 (2016 р.); з 24 серпня 2017 р. – скасовано.

- Пенсійний збір при купівлі валюти, %: 0,5 (2014); 2 (2015 – 2016); у 2017 р. скасовано.
- Ліміт сальдо перевищення загального обсягу купівлі іноземних валют і банківських металів за гривню над обсягом їх продажу (в еквіваленті) на кінець робочого дня, % регулятивного капіталу: 0,1 (2015 – 2016); 0,5, а з 4 серпня 2017 – 1 % ; з 30 березня 2018 р. – скасовано.
- Право банків на зміну курсу валют впродовж дня: з 15 червня 2015 р. дозволено.
- Операції з обміну іноземної валюти: з 31 травня 2017 р. банкам дозволено здійснювати операції з обміну іноземної валюти без обмежень щодо групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів як на міжбанківському, так і на міжнародному валютному ринку. З 26 червня 2017 р. компанії – суб’єкти ЗЕД отримали можливість проводити операції з обміну та купівлі-продажу інвалюти на умовах “форвард” без обмеження за групою Класифікатора та строком операції.

Незважаючи на лібералізацію, певні тимчасові обмеження, запроваджені у 2014 р., частково зберігаються. Саме ця невизначеність строку їхньої дії є одним із ризиків для суб’єктів валютного ринку.

Експортери та імпортери очікують від НБУ спрощення ведення ЗЕД, зокрема подальшого пом’якшення обов’язкового продажу валюти за експортними контрактами, збільшення максимального терміну для розрахунків за операціями з експорту/імпорту до більше ніж 180 днів і послаблення штрафних санкцій за перевищення термінів (законопроектом № 8152 “Про валюту” передбачено). Іноземні інвестори сподіваються на скасування обмежень на репатріацію дивідендів. Суб’єкти господарювання чекають на розширення дозволу на купівлю іноземної валюти за рахунок кредитних коштів у гривні (поки лише під державні гарантії з метою виконання програм, пов’язаних із підвищенням обороноздатності й безпеки держави; фізичним особам із метою виконання власних зобов’язань перед уповноваженим банком-кредитором за договором споживчого кредитування в іноземній валюті; для повернення за кордон іноземному інвестору процентів, нарахованих на залишок коштів на інвестиційному рахунку). Населення очікує скасування індивідуальних ліцензій для фізичних осіб (законопроектом № 8152 передбачено).

Наступним етапом, згідно з Концепцією нового валютного регулювання, має стати лібералізація ПП та поточного рахунку за наявності певних передумов: відносно стійка макроекономічна ситуація: низька інфляція (у 2017 р. споживча інфляція перевищила ціль НБУ $8\% \pm 2$ в. п. на кінець року і становила 13,7 %; за прогнозами НБУ, у 2018 р. інфляція залишатиметься високою: 8,9 % загальна і 8,2 % базова); фіскальна дисципліна (хоч у 2017 р. дефіцит державного бюджету скоротився до 42,7 млрд грн, у 2018–2020 рр. за зовнішніми боргами потрібно сплатити понад 16 млрд дол. США); економічне зростання (у 2017 р. збільшення ВВП становило 2,1 %, а у 2019–2020 рр. очікується сповільнення зростання ВВП через вичерпання ефектів фіскального пом’якшення внаслідок підвищення соціальних стандартів та суттєво більші обсяги видатків, передбачені на 2018 р.); відсутність розривів у платіжному балансі (у 2017 р. від’ємними залишилися сальдо поточного ($-1,9\%$ ВВП) і

фінансового (–4,1 % ВВП) рахунків); ефективна монетарна політика (інструменти грошово-кредитної політики справляють обмежений вплив); чинна програма з МВФ (затримки у продовженні співпраці з МВФ) [1].

З огляду на брак реальних передумов для лібералізації, подальші послаблення у сфері валютного регулювання, віддзеркалені в Концепції, ймовірно, призведуть до дестабілізації на валютному ринку, а саме до відпливу капіталу з України, що посилить девальваційні та інфляційні очікування.

Список використаних джерел

1. Концепція нового валютного регулювання / Національний банк України. 2016. 1 груд. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40253908>.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua.

References

1. National Bank of Ukraine. (2016, December 1). *Konceptsiya novoho valyutnoho rehulyuvannya* [Concept of new currency regulation]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40253908> [in Ukrainian].
2. Official website of National Bank of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <https://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].